کۆنتراست

فێلکردن لە فەلسەفە

ئازاد حەمە

بازدان بەسەر ڕیشە

بۆئەوەی هێدی هێدی ڕۆچمە نێو ئەم بەشەی باسەکەم بە پێویستی دەزانم بچمەوە سەر ووتنێکی هایدگەر , گەر بەکاربرنی لێرە ماناداربێ, کە دەلێ فەلسەفە یۆنانی(گریکی) دەپەیڤێ. بەخۆی تێگەیشتن لەم ووتنە ڕەنگە زۆر ئالۆزنەبێ بەلام لەبەرئەوەی ووتنەکە زۆر میتافۆرییە ئەوا ئەم ووتنە دەشێ وەك ووتنێ ئاسایی نەبینرێ. هایدگەر کە بەخۆی لە ووتنە فەلسەفیەکانیدا گەلێ بە فەلسەفەی یۆنانیەوە پێوەندیدارنەبووە, هیچ نەبێ هێندەی بۆنموونە کەسانێ وەك نیچە یان هۆلدرلین کە لەتەکیانا لە گفتووگۆی فەلسەفیدا بووە, بەلام کۆششی ئەم بۆ ڕەتکردنەوەی ترادیسیۆنی میتافیزیك کە ئەوەش ئوسولێ یۆنانی هەیە کارێوایکردووە هیچوەخت دەستبەرداری بیری فەلسەفی یۆنانی نەبێ. ئەمە ئامانجی قسەکانم نییە بەلکو ئەوەی لەمڕوەوە ئامانجی قسەکانمە ئەوەیە کە تێگەیشتنی سەرەکی هایدگەر لەو ووتنە ئەوەیە کە فەلسەفە زمانێ یۆنانی هەیە. ئەم زمانە ڕاستە زمانی دایکی فەلسەفەیە بەلام فەلسەفە پاشان زمانی دیشی گۆکردووە وەلی هیچوەخت ئەو زمانانەی گۆیکردوون کارێ وایاننەکردووە زمانی دایکی لەبیرببەنەوە. واتە لەگەرووی فەلسەفەدا جگە لە زمانی دایك چەند زمانی دی دەبینرێتەوە کە زۆربەیان تائێستاش ئاوازی زمانی دایکیان تیابالادارە. ئەوەتا یەکێ لە قوتابیەکانی هایدگەر, لێرەدا مەبەست دێریدایە, ئاماژەبۆئەوەدەکا کە فەلسەفە تاکە ئەسلێکی (ئورژینێکی) هەیە کە ئەوەش بە زمانی یۆنانیەوە وابەستەیە. ئەم ئورژینیەی فەلسەفە کە یۆنانییە فەلسەفە بەرەو ئەوروپا دەگەڕێنێتەوە(1).

لەمەشبگەڕێتەوە کە لایسەرەوە ووروژاندمان گەر بوێرین و فەلسەفە بەسەر ئەم ووتنەی هایدگەرەوە بکەین ئەوا دەلێین مالی یەکەمی فەلسەفە یۆنانستانە و مندالدانی زمانی ئەم فەلسەفەیەش ئەو زمانە فەلسەفیەیە کە فەیلەسوفانی پێش سوکرات و پاش سوکرات بۆیان چێکردووە. بەلام چۆن دەکرێ ئێمە لەم بیرۆکەیە بگەین کە جارێ بە کەلەپووری فەلسەفەی یۆنانی(2) ئاشنانین. نائاشنابوونمان بە فەلسەفەی ناوبراو بە بەکاربردنی ناوی وەك سیزیف, هۆمیۆرس یان ناوی چەند خواوەند و بیرمەندێ پینەوپەڕۆناکرێ.لایئێمە کە زانینێ زۆر سەرەتای و لاوەکی لەسەر فەلسەفەی یۆنانی هەیە ئەمەکارێوادەکا زۆر ئەستەم بێ لەو فەلسەفەیەش بگەین کە ئەمڕۆ ڕۆژئاوا خاوەنداری دەکا کە ئەوەش بەڕەچەلەك هاولاتیەتیێ(هاونیشتیمانیەتیێ) یۆنانی هەیە. فەلسەفە کە یۆنانی دەدوێ واتە فەلسەفە بەڕەچەلەك یۆنانیە بەلام ئێمە لەم ڕووداوە بەئاگانیین. یۆنانیەتی فەلسەفە دەکرێ بۆ ئەو تێکستانە بگەڕێندرێتەوە کە پێش سوکرات و پاش سوکرات نوسراون. پاش سوکراتیش کە ئەفلاتوون و ئەرستۆ دەگرێتەوە لە دونیای ڕوناکبیری ئێمە نەناسراون. ئێمە سوکرات ناس نین لەبەرئەوەی ئەو دیالۆگەمان خوێندوەتەوە کە ئەفلاتوون هەقایەتی لەسێدارەدانەکەی سوکراتمان بۆدەگێڕێتەوە, یان ئەفلاتوون ناسین نین لەبەرئەوەی ناوهایەکی وەك کۆمار و شار گۆدەکەین. ناسینی ئەفلاتوون بەخۆی ناسینی نەك هەر سوکراتی بەدەمەوەیە بەلکو ناسینی گشت کەلەپووری فەلسەفەی یۆنانی پێش سوکراتیشی بەدەمەوەیە. ئێمە کە دیالۆگە سەرەکیەکانی ئەفلاتوونمان نەخوێندبێتەوە (بەخۆی سێ جۆرە دیالۆگن)(3) چۆن پێیمان وایە فەلسەفەناسین یان بۆمان هەیە فەلسەفە بکەین لەکاتێکدا گشت دێیاتی فەلسەفەی, کلاسیك و نوێ و پاش نوێی, ڕۆژئاوا تاهەنووکەش بەدەوری ووتن و تێگەیشتنەکانی ئەفلاتوون دەخولێتەوە. بەلێ ئەفلاتوون بیرمەندێ نەك هەر میتافیزیکەرە بەلکو دامەزرێنەری ئەو ترادیسیۆنە ڕۆژئاوایەشە کە پێیدەوترێ ترادیسیۆنی میتافیزیك. ئەم ترادیسۆنەش بەپێی تێگەیشتنی گەلێ لە بیرمەندە سەردەمیەکان ڕیشەی خۆی لەو ئەکادیمیا یان ئەو یەکەم زانکۆ ڕۆژئاواییە دادەکوتێ کە لەسەر دەستی ئەفلاتوون دروستدەبێ کە تائێستاش فەلسەفە لە ڕۆژئاوا ووتنی خۆی لەبارەیەوە هەیە.

من لەبەر ڕۆشنایی ئەم باسە نە مانای ئەفلاتوون بۆ فەلسەفەی یۆنانی ڕووندەکەمەوە نەش پێویستی فەلسەفەی یۆنانی بۆ فەلسەفەی ڕۆژئاوا بەلکو ئەویدەیکەم یادخستنەوەی ئەوەیە کە فەلسەفەی یۆنانی لە ڕوناکبیری ئێمە بێ

شوێنە و مێژووی فەلسەفەی ڕۆژئاواش کە لەم دەرگایەوە دێتە ژوورەوە ڕیشەی لەناو نووسینەکانمانا دانەکوتیووە. بەلگەشم لەسەر ئەمە زۆرە و لایخوارەوە چەند لایەکی ئەم گرفتە بیردەخەمەوە.

نووسینەکانمان کە دەیانەوێ هەمیشە ئاڕاستەێ فەلسەفی وەرگرن, کە بەخۆی لێوانلێون لە نافەلسەفەدا, بە ڕیشە نەدەچنەوە سەر ئەو دێیات و دیالۆگانەی فەلسەفەی یۆنانی دەرگای لەسەرکردۆتەوە و نەش نووسینە بەناو فەلسەفیەکانمان ئەرکی ڕەتکردنەوەی ئەو نەرێتەی لە ئەستۆ گرتووە کە گشت وتاری نوێی فەلسەفی ڕۆژئاوا بە هەلوەشاندنەوەیەوە سەرقالە. بۆیە پێموایە گۆکردنی واتای وەك پۆست مۆدێرن یان بوون بە دژە ڕۆشنگەری, ئەلبەتە بەبێ زانین و تێگەیشتنێ فەلسەفی دامەزراو لەسەر دیسپلینێ ئەکادیمی, نە ئەو وێنەیەم لا دروستدەکا کە ئێمە لە نەرێتی فەلسەفەی یۆنان و دواتر فەلسەفەی ڕۆشنگەریی ڕۆژئاوا گەیشتووین و نەش ئەوەی کە ئێمە توانیومانە لەو ئاڕاستە زۆرەی فەلسەفەی سەردەم قوولببینەوە کە فەلسەفەی ڕۆژئاوا تێیکەوتووە. بەباوەری من ئەم فرە ئاراستەیەی فەلسەفەی تازەی سەردەمیش دەکرێ وەك جۆرە پێوەبوونێك تەماشاکرێ کە بیری فەلسەفی لە سەردەمی ئێستادا تێیکەوتووە , زۆرجاریش مرۆڤی تازە ئەم لایەنە بەوە پاساودانده‌کا کە ئەو پێوەبوونە ڕێگایەکە بۆ دۆزینەوەی وەلام بۆ پرسیارە زۆر ئەبەدی و بنەڕەتیەکانی فەلسەفە ئەمە بەخۆی ڕاستی تێدایە بەلام ئەم کێشەیە پێوەندی بە باسەکەی منەوە نییە بەلام ئەوەی گرینگە لێرەدا تێڕامانی لەبارەوەبکرێ ئەوەیە کە دابڕانی ئێمەی کورد لە بنەچەی فەلسەفە وەکیتر نامۆبوونمانە بە نیشتمانی تێکستی فەلسەفی ڕۆژئاوا کە موحابن ئەم کێشەیە نە بە بوونی یەك دوو نووسینی فەلسەفی ,کە زۆرجار ڕۆژنامەوانیئامێزن, تیماردەکرێن و نەش بە بوونی یەك دوو کتێب , تەنانەت بە بوونی چەند پرۆفیسێۆر و دکتۆرانتێکیش,چارەسەرکردنی ئەستەمە. دەمەوێ ئەوەشبلێم کە ئەم کێشەیە پێشئەوەی کێشەێ بیرۆکرانی و دامەزراوەی بێ کێشەێ ئۆنتۆلۆژی ئالۆزە. چارەسەرکردنی ئەم کێشەیە کە داوای بوونی بیرێ فەلسەفیمان لێدەکا لەناو ئێمە لە پلەی نەبووندایە. بۆیە بێئاوەزی نییە گەر بلێم: چۆن دەکرێ کەسی کورد لەو کێشە ئونتۆلۆژیە ئالۆزەبگا کاتێ خودی کێشە لەناو ئێمە وەك کێشەی ئونتۆلۆژی ڕاڤەناکرێ و لەوە ترسناکتریش خودی کێشە وەك کێشەی ئونتۆلۆژی نەبینرێ. ئالێرەوە دەتوانرێ پێلەسەر ئەو بۆچوونە داگیرێ کە دەلێ: بۆ ئەوەی فەلسەفەبکەین دەبێ فەلسەفیانە بژین. ڕاستە فەلسەفەکردن تێژیانێ فەلسەفیمان لێداوادەکا بەلام ئایا ئەو فەلسەفەکردنە گەر وەك کردارێ یان ڕەفتارێ تەماشاکرێ پێویستی بە بیرکردنەوە یان جوانترە بلێم تێڕامانی فەلسەفی نییە؟ لەوەلامی ئەم پرسیارە دەلێم بەلێ و زۆریشی پێویستپێیە. بەلام تەلیسمی تێگەیشتن لەم دیاردەیە ئەوە نییە کە ژیانێ فەلسەفی دروستکرێ وەك هەموو شتێ کە دروستدەکرێ. نەخێر مەسەلەکە نە بەوشێوەیەیە و نەش کردەی بیرکردنەوەی فەلسەفی وەك گشت کردەێ دی شیاوە دروستکردنی. بەلکو نهێنی ئەم مەسەلەیە ئەوەیە کە فەلسەفە داوای تێژیانمان لێدەکا ئەمەش لەناو خودی ژیانەوە هەلدەقوولێ. ڕوونتر بدوێین بۆئەوەی تێڕامانی فەلسەفی لە دەربڕین و گوزارەکانماندا بەرجەستەکەین پێویستمان بە جۆرە تێژیانێکی فەلسەفیانەی ژیان هەیە. کەواتە ژیان پێش فەلسەفەیە بەلام فەلسەفە ڕاگری ژیانە. ئەم رونکردنەوەیە نە بەو مانایە دێ بمەوێ ستایشی فەلسەفەبکەم و نەش ئەوەی نیازموابێ بیری فەلسەفی بکەم بە فابریکەێ بۆ بەرهەمهێنانی ژیان.

پووختەی ووتنەکانی پێشووم دەکارم لەم بینینەدا کۆکەمەوە: فەلسەفە لە کۆی ژیاندا شوێن بەخۆی دەگرێ. ئەمە بەو واتایە دێ کە دەستنیشانکردنی شوێنی فەلسەفە لەناو ژیان ئامانجی سەرەکیە و هەروەها پێوەندی فەلسەفەش بەژیانەوە سەرچاوە هەر لەو شوێنەوە هەلدەگرێ کە دواتر لەناو ژیانا دەیبێ. بەلام ئەوی ئامانجی من بوو ڕاگوزاریکەم ئەوەبوو کە چۆن ژیانی کەسی کورد لە فەلسەفە دابڕاوە. گەر نەرمتر بدوێم دەلێم فەلسەفە کە شوێنی لەناو ژیانماندا دیارینەکراوە وەك شتێ ئێگزۆێتیك(سەیر و سەمەرە)یش تەماشادەکرێ. بەلام فەلسەفە نە شتێ ئێگزۆتیکە و نەش لەژیان بەدەرە. فەلسەفە خودی ژیانەوە و فەلسەفەکردنیش هەلوێستەکردنە لەمەڕ ئەو ژیانە.

ئالێرەوە دەشێ بەشێ لەو سێرکردنانەی دێریدا قەرزبکەم کە لەو کۆبوونەوەیەدا بەرگوێی گوێگرانی خۆی خستووە کە" " یۆنسکۆ " " لە ئایاری سالی 1991 دا لە پاریس سازیکردووە(4). دێریدا لەو کۆنفرانسەدا باسێ دێنێتەپێشەوە بەنێوی" " **ماف بۆ فەلسەفە**" " , لەوێڕا ئاماژە بۆ ئەوەدەکا ماف بۆ فەلسەفە پێوەندی بەوەوەیە کە کێ و لە کوێ پرسیاری ئەم مافە دێنێتەپێشەوە. ڕاستە بۆ دێریدا یۆنیسکۆ نوێنەرایەتی دامەزراوێ پۆست – کانتی دەکا بۆیە ئەتوانێ ئەرکێ لە جیاکردنەوەی بایەخی تایبەت و ئامانجی گەردووناویدا ببینێ. ئەم مەسەلەیەی دێریدا باسیلێوەدەکا بەزۆری دەچێتە خانەی ئەو فەلسەفەیەوە کە پێیدەووترێ فەلسەی ڕەوشت(ئیتیك). ڕاستە ناوبراو لەم بوارەدا پسپۆڕ نییە بەلام لەم کۆنفڕانسەدا ڕێگایێ بۆ گەیاندنی ئەو فەلسەفەیە دەدۆزێتەوە کە لەگەل چاپکردنی سێکارە نێودەولەتیەکەی(لەمەڕ نووسیناسی, دەنگ و دیاردە , نووسین و جیاوازی) لە 1967 دا سەریدەرهێنا کە ئەوەش هەلەوەشانەوەگەریە. هەلوەشانەوەگەری ئەم بیریارە کە بواری بەکاربردنی جۆراوجۆرە لەم کۆنفڕانسەدا بەئاشکرا ملبەرەو ئەو ڕێگایە دەگرێتەبەر کە ئەرکی دامەزراوێ نێودەولەتی وەك یۆنسکۆ ئخاتە ژێرپرسیارەوە. ئەمەش بۆئەوەی دامەزراوی ناوبراو بکارێ ڕۆلێ پتر بگێڕێ یان ئەو خەونە بهێنێتەکایەوە کە ڕۆژێ لە ڕۆژان

کانت پێوەیدەتلایەوە. ئەوەی مەبەستی منە لەم بەسەرکردنەوەی سێرکردنی دێریدا بۆ فەلسەفە ئەوەیە کە ئێمەی مرۆڤ مافێمکان هەیە کە دەکرێ ناونرێ ماف بۆ فەلسەفە بەلام ئەم مافە دەبێ کاری بۆکرێ و دواجار ئەم مافە دەب بشپارێزرێ و , لەهەمانکاتیشدا ماف بۆ فەلسەفە دەبێ لەچوارچێوەێ ئیتیکیشدا ببینرێتەوە. چونکە ئەگەرەکو ماف بۆ فەلسەفە لە دەرەوەی ئەوەدا ببینرێتەوە(واتە ئیتیك) ناکرێ فەلسەفە بەکارببرێ بۆ گەیشتن لەوەی پێیدەلێن بوون لە جیهان.

من لایسەرەوە بەزۆری گرنگیم بە پێوەندی فەلسەفە بە ژیان دا یان مافی فەلسەفە لە پێوەندی بە ژیانەوە کە دەکرێ ئەم گوزارەیە بە گوزارەێ تر بەلەجیاتیکرێ کە ئەوەش پێوەندی فەلسەفەیە بە بوون لە جیهان. لێرەدا نامەوێ ئەو کێشە میتافیزیکیانە دووبارەکەمەوە کە هەمیشە بەهۆی پێوەندی نێوان فەلسەفە بە بوونەوە بوونە بە بابەتی دێیات بەلکو دەمەوێ ئەوە بەرچاوخەم کە فەلسەفە لە کۆتایدا ناکرێ لە ژیان جوداکرێتەوە یان مەحالە فەلسەفە ببێ بە دەسکەلایەك بۆ هێنانەکایەوەی واژە و چەمك لە دەرەوەی خودی ژیان. فەلسەفە کە لەیەکەم ڕۆژی لەدایکبوونیەوە بە نائارامی و دیاردەکانی ناو ژیانەوە گرێدراوە خۆی وەك پرۆسەیەك لە هەلوێستەکردن نیشانداوە. ئەمە کە سەرسەختانە بەردەوامبووە لە مێژووی فەلسەفەی ڕۆژئاوا زۆرترین دەرئەنجامی خستۆتەوە. بەلام ئەم دەرئەنجامانە بێ هیوا و ناکارا دەمێننەوە گەر دەستنەخنە مل ئەو گۆڕانکارییانەی هاتوونەتە سەر ژیانی مرۆڤ. ئەمەش نایەتە دی بەبێ پرسیارکردن. چونکە پرسیارکردن لەخۆیدا , بۆ نموونە بۆ هایدگەر, بریتیە لە فەلسەفە. پرسیارکردن لە فەلسەفەدا , بە قەولی دێریدا ویستی هایدگەر بووە(5), ئەم لایەنەش بێڕاڕایی فەلسەفە بەرەوە ئاڕاستەێ تر دەبا. بەلام ئەم ئاڕاستەیە تەنیا لەمیانەی کردەی فەلسەفەکردندا ژیان بەسەردەبا نەك شتێتر. بۆ زێتر ڕوونکردنەوەی ئەوی لایسەرەوە ووترا دەکرێ بپرسم: دەشێ لەو ڕاڤەکردنەی سەرەوە چی وەدەسبهێنرێ؟ بەباوەڕی من دوو شت. یەکەمیان ئەوەیە کە بۆ دەبێ ژیانی ئێمە نەیتوانیبێ ئەو مافەمان لادروستکا کە دێریدا ناوینا ماف بۆ فەلسەفە. نەبوونی ئەو مافە ئەوەمان پێدەلێ کە فەلسەفە لە ژیانی ئێمە دوورنەکەوتوەتەوە بەلکو ئەوە ژیانمانە کە توانای فەلسەفەکردنی نەماوە. ئەمەش لەخۆیدا کاتاسترفێ(موسیبەت, بەلا) مرۆییە و پێویستی بەتێڕامانێ درێژخایەن هەیە لەلاێ لە ژیانی خۆمان و لەلاێ تر لە واتای فەلسەفە لە ڕوانینی ئێمەی کورددا. بەلام شتی دووەم کە لەو ڕاڤەکردنەی لایسەرەوە دەشێ وەدەستهێنرێ ئەوەیە کە فەلسەفە لەناو ئێمە زۆر بێشوێنە (بێجێگایە). ئەم بێشوێنیەی فەلسەفە کارێ وایکردووە ئێمە لەو پێوەندیەش نەگەین کە فەلسەفە بۆنموونە بە خودی مێژووی مرۆڤایەتی , و ئەمجار ئەو بەشە سەرەکیەی ناو شارستانی مرۆڤایەتیش کە پێیدەووترێ شارستانی ڕۆژئاوا, هەیەتی. ئەمەش لەسەر ئەو بناغەیە دەلێم کە فەلسەفە هەمیشە ئەو دەروازەیە بووە کە دەکرێ ڕۆژئاوای پێبناسیرێ. مەگەر فەلسەفە ئەوە نییە کە پێیدەلێن ئایدیۆلۆژیای شارستانی ڕۆژئاوا. ئەمەش وادەکا بلێم دوورکەوتنەوەی ژیانمان لە فەلسەفە هۆکارێ بووە بۆ نەگەیشتنیشمان لە شارستانی ئەوروپای کە بمانەوێ و نەمانەوێ بووە بە نوێنەری مرۆڤایەتی. ئالێرەوە دەکرێ دانبەوەدا بهێنم: ئەو دەربڕینە فەلسەفیانەی (کۆتای فەلسەفە,مەرگی میتافیزیك, پایانی تازەگەری و ...هتد) سالانێکە کەوتونەتە بەر بەکاربردنێ ئونیڤێرسالانەوە (گەردوونایییەوە) لەناو ئێمە جارجارە بەکاردەبرێ بەلام بەبێ ئەندێشەێ ئەکادیمی و دوور لە قوولبوونەوەێ تیۆری کە لەدواینباردا هیچ ماناێ فەلسەفی ناپێکن و لەگەل ڕوناکبیری فەلسەفیشمانا لە کۆنتراستێ بێڕەهەنددادەژین. بەلێ ئەو واتایانە بەرهەمی شێواوێ فکری نین و لەکۆتایشدا هەلوێستەی فەلسەفەی ئەمڕۆن لەئاست ئەو گەشەیەی مرۆڤایەتی پێیتێناوە بەلام نە ئەو واتایانە دلی فەلسەفە لە لێدان دەخەن و نەش فەلسەفە لەوەدەکەوێ واتاهای لەمجۆرە نەهێنێتەدونیا. بەلام لەبەرئەوەی فەلسەفە لەناو ئێمە دیسپلیندارنەبووە و هەروەها فەلسەفە بە ڕەخنەکردنی ئەو کێشە هیۆمانیانەشەوە سەرقالنەبووە کە لە بوونی مرۆییماندا پەنهانن بۆیە فەلسەفە ئامادەبە شێواوی بەرهەمبهێنێ . چونکە فەلسەفە لەدواینباردا نە بریتییە لە ڕیزکردنی واژە و زارەوە و نەش لە بیرخستنەوەی ناوی بیریار و شەپۆلە جۆراوجۆرەکان , بەلکو فەلسەفە شوێنێکە بۆ هەلوێستەکردن لەسەر کێشەکان یان فەلسەفە بەواتاێدی بریتییە لە پەرپرسیاریەتی.

من لەخۆڕا لەمباسەدا دەروازەم لەو لایەنە نەکردەوە کە لایسەرەوە ناوملێنا بازدان بەسەر ڕیشە. چونکە مەبەستی سەرەکیم لەو ناولێنانە ئەوەبوو کە چۆن ئەوە نیشاندەم کە بازدانی ئێمە بەسەر ڕیشە لە فەلسەفەدا پۆلێ کێشەی بۆ دروستکردوین. مەبەستی منیش لە ڕیشە ,کە دوو لایەنیە, ئاساییە کێشمەکێشمی ڕوناکبیری بۆ خوێنەر دروستکا. هۆیەکەشی ئەوەیە من وایدەبینم یەکێ لە لایەکان بریتییە لەوەی ئەو ڕیشەیەی فەلسەفە خۆی لەسەر بوونیاندەنێ ئەوە ڕووندەکاتەوە کە فەلسەفە وەك دیسپلینێ زانینی لەناو ئێمە هیچ وێنەیەکی نەخستۆتەوە و , لایەنی دووەمیش ئەوەیە کە فەلسەفە لائێمە لە پێوەندی نەبووە بە نیشتمانی ڕاستەقینەی خۆیەوە کە ئەوەش گریکستانە(یۆنانستانە). نەبوونی ئەم پێوەندیەش کارێ وایکردووە ئێمە تەنیا لە ئەدەبیاتی فەلسەفی یەکەم پۆلی بیریارانی فەلسەفە بێئاگانین بەلکو ئێمە بەو ڕیشەیەش نامۆبین کە فەلسەفەی شارستانی ڕۆژئاوا خۆی لەسەر دامەزراندووە , کە ئەمڕۆ ئەم فەلسەفەیە بەپشتبەستن بەو ڕیشەیە توانیویەتی نوێنەرایەتی گشت ئایدیۆلۆژیای مرۆڤایەتی بکا.

سەرباری ئەوی لایسەرەوە درکانم ئەوەش دەلێم: ئێمە نووسینمان بەمانای توێژینەوە لەسەر فەلسەفەی یۆنانی کۆن نییە و ئەمەش کارێوایکردووە هیچ کارێ فەلسەفیترمان دەستپێکردبێ نەیتوانیوە ئەو گرفتە ڕیشەییە چارەسەرکا کە لایسەرەوە ئاماژەیپێکرا. لە نێوەندەکانی فەلسەفەش, لە زانکۆکانی ڕۆژئاوا, ئەوە باوکراوە کە هەمیشە دەروازەی مێژووی فەلسەفە خۆی بەسەر فەلسەفەی یۆنانی کۆندا والاکا ئەم خۆوالاکردنە بناغەێ بتەوی بۆ فەلسەفە وەك دیسپلینێ زانینیش داناوە کە ئێمە بەجۆری ناسیستەماتیك ئەو زانینەمان وەدەستهێناوە. یەك لە ڕووەکانی ئەو وەدەستهێنانە ناسیستەماتیکە ئەوەیە کە ئەو زانینەفەلسەفیەی بەدەستمانهێناوە لەڕێگای ئەو ڕەخنانەوە وەدەستهێنراون کە لە تێکست و ئەدەبیاتە فەلسەفییە غەیرە ئۆریژینالیەکانەوە وەچنگخراون. واتە لەبڕی خوێندنەوەی خودی ئەدەبیاتی ئەفلاتوون, کە بەخۆی دەروازەێ باشیشە بۆ ناسینی سوکرات و گشت کەلەپووری میتافیزیکی ڕۆژئاوا, ئەو تێکستانەمان خوێندۆتەوە کە ئەفلاتوون ڕووندەکاتەوە یاخود ڕەخنە لە ئەفلاتوون دەگرێ کە زۆرجار ئەو تێکستانە داوای قوولبوونەوە و تێڕامانێ جوداوازمان لێدەکەن کە ڕەنگە کەمی زانیارییمان لەسەر ئەفلاتوون بەتایبەت, و فەلسەفەی یۆنانی کۆن,کارێوایکردووە نەك هەر لەو تێکستانە نەگەین بەلکو لەو کەلەپوورە فەلسەفیەش بەباشی نەگەین کە ڕۆژئاوا خۆی پیێ جیهانیکردووە. ئەمە کێشەیە و وەلی کێشەکە نە هەر بەمشێوەیە و نە هەر ئەمەشە. بەلکو کێشەکە ڕووی تر هەیە و جۆراوجۆریشە. والایخوارەوە لە ئاستێ بەرتەسکدا بەسەریدەکەمەوە.

کاتێ کە باس دێتە سەر ئەوەی پێیدەلێن فەلسەفە هەمیشە فەلسەفەی شارستانی ڕۆژئاوامان پێش گشت شارستانیە تەکانیتر بیردەکەوێتەوە و ئەمەش بەبەێ ئەملاوئەولا فەلسەفەی یۆنانی کۆنمان بیردێنێتەوە. ڕاستە فەلسەفە تەنیا لە فەلسەفەی یۆنانی بریتی نییە بەلام فەلسەفەی یۆنانی ئەو فەلسەفەیە کە زەمینەێ زانینی بۆ فەلسەفەی ڕۆژئاوا دابینکردووە. ئەو زەمینە زانینیە هەر ژێرخانە مێتۆدیەکەی فەلسەفە ناگرێتەوە بەلکو ئەو دیسپلینەش دەگرێتەوە کە فەلسەفە وەك زانینێ پێی وابەستەیە. ئەم لایەنەش وایکردووە فەلسەفەی دواتری ڕۆژئاوا هەمیشە گفتوگۆی ئەم فەلسەفەیە بکا. بەلام فاکتەێ هەیە کە ئاساییە لێرەدا وەبیربهێترێتەوە ئەوەش ئەوەیە کە, ئەوە تەنیا فەلسەفەی ڕۆژئاوا نییە کە گفتووگۆی ئەم فەلسەفەیە دەکا بەلکو گشت فەلسەفەی مرۆڤایەتی جارجارە دێتەوەسەری و لەگەلێ شوێنیش لە جیهانا بووە بە دەروازە لە تێکڕای کتێبەکانی مێژووی فەلسەفەدا. بەلام ئەم پێیداگرتنەی من لەسەر ئەوەی فەلسەفە ڕیشەێ ئەوروپای هەیە مانای ئەوە نییە کە فەلسەفە ڕەنگی تر و دەنگی تری تیابەدیناکرێ. هەر سەبارەت بەم لایەنە دێریدا ئەوەمانپێیدەلێ کە کاتێ باس لە ئەوروپابوونی ڕیشەی فەلسەفە دەکەین دەبێ خۆمان لە مەسەلەی ئیرۆسێنتریزم دوورخەینەوە. بۆیە سەرنجمان بۆ ئەوەڕادەکێشێ کە فەلسەفە ئەگەرەکو یۆنانیە بەلام ئامرازی جیاوازیتری تیابەدیدەکرێ. مەبەستی دێریداش لەم بۆچوونە ئەوەیە کە ئێمە دەکارین باس لە ڕووداوی فەلسەفی جۆراوجۆربکەین کە بەشێکی لە ئەوروپان و بەشەکەی تری لەدەرەوەی ئەوروپان. ئەلبەتە لەناو ئەو ڕووداوە فەلسەفیانە ئیرۆسێنتریزم و ئەنتی ئیرۆسێنتریزمیش بەدیدەکرێ(6). وەلی وەك سەرنج لەسەر قسەکانی دێریدا ئەوەش دەلێم کە, ترس لە ئیرۆسێنتریزم نابێ وامانلێکا باس لە ڕیشەی فەلسەفە نەکەین کە چەند ئەوروپاییە. ئەوەتا کتێە گرووندیەکان سەبارەت بە فەلسەفە لەو ولات یان کولتوورانەی کە غەیرە ئەوروپاین, وەك عەرەبی یان ئیسلامی بەگشتی و هیندی و چینی و ..هتد , مەحالە فەلسەفە بەبێ فەلسەفەی کۆنی یۆنانی و هەروەها بەبێ فەلسەفەی نوێی ڕۆژئاوا هەناسەبدا. بەلام جیاوازیەکە لە سەردی ئەو فەلسەفانە و ووتنەوە و ڕاڤەکردنییاندایە. ڕاستە لە زانکۆکانی ڕۆژئاوا (بۆنموونە لە ئەسکەندەنافیا) بایەخ بە فەلسەفەی ئیسلامی یان فەلسەفەی هیندی و چینی نادرێ بەلام گەر فەلسەفە لەم ولاتانە ئەمەنەکا پرۆسەی فێربوون و ووتنەوەی فەلسەفە دلی لە لێدان ڕاناوەستێ. هۆیەکشی بەپێی تێڕامانی من تەنیا ئەوەیە کە فەلسەفە لە ڕۆژئاوا دەتوانێ بەگەڕانەوە بۆ ڕیشەی خۆی پێداویستیەکانی خۆی پڕکاتەوە.

بەلام هەموو ئەمەی ووترا ئامانج تیایا تەنیا ئەوە نەبوو کە باس لە گرووند لە بیری فەلسەفی ڕۆژئاوا بکەین بەلکو ئەوەش بوو کە بۆ دەبێ ئەم گرووندە لە بیری ئێمەدا بەگشتی و لە بیری فەلسەفیماندا بەتایبەت ڕەنگینەدابێتەوە. بەباوەڕی من ڕەنگنیەدانەوەی ئەم گرووندە نەك هەر بۆتە هۆی ئەوەی بیرێ فەلسەفی ستاندارت لەناو ئێمە دروستنیەبێ بەلکو ئەو لایەنە کارێواشیکردووە بیری ئەدەبیشمان (ئەلبەتە سیاسیشمان) پاشکەوتووبێ.

من لێرەدا لەم ڕوەوە گەر بدوێم تەنیا ئەوەندە دەلێیم : بیری ئەدەبی و سیاسی ڕۆژئاوا تائەمڕۆش لەگەل ئەو بنەما ئەدەبی و سیاسیانە لە دێیاتدایە کە فەلسەفەی یۆنان بناغەی بۆداناوە بەلام ئەم دێیاتە لە بیرە ئەدەبی و سیاسیەکانی تردا بەو ئەندازەیە ئامادەنییە. هۆش لەوبارەیەوە زۆرە بەلام ڕەنگە سەرەکیترین هۆ ئەوە بێ کە ئەو بیرە سیاسی و ئەدەبیەی لە یۆنانی کۆندا باوبووە نەتوانراوە لەناو ئەزموونە سیاسی و ئەدەبیەکانی تردا نە هەلگیرێتەوە و نەش گەشەی پێبدرێ. بەلام ئەوەی بە ئێمەی کوردەوە تایبەتە لەو بارەیەوە زۆر بەکورتی ئەوەندە دەلێم: باری کۆمەلایەتی و کولتووری و سیاسی ئەو ناوچانەی کوردی تیاژیاوە ڕێگربووە لەبەردەم ئەوەی ئەو ئەزموونە سیاسی و ئەدەبیەی یۆنانی کۆن ڕەنگدانەوەی خۆی لەناوماندا نەبێ. گەشەی بیری سیاسی و ئەدەبی ئێمە کە ئەوەندە لەگەل بیرۆکە و ئارگومێنتی جۆراوجۆری نووسەرانی یۆنانی لە گفتوگۆدا نەبووە نەیتوانیوە ئەو

تێکستانە بهێنێتەکایەوە کە بشێ ئەمڕۆ وەك تێکستی ڕیشەی لە نێوەندەکانی توێژینەوە لە زانکۆکانی ڕۆژئاوا لەبەرچاوبگیرێن. بۆیە من وایبۆدەچم کە ئەوە گەشەی ئەدەبی نییە کە ئێمە ئەو هەموو دیوانە شیعری و ڕۆمانانە بە لێشاو چاپدەکەین یان ئەوە ڕابوونی سیاسی نییە کە ئێمە خاوەنی پەرلەمانێ پەرتین. چونکە واتای ئەدەبی و سیاسی ئێمە جارێ بێلانەیە و شوێنێکی لە دونیای واتای جیهانا داگیرنەکردووە. لەمڕووەوە چەندین ئارگومێنتی جیا دەشێ بەنموونە بهێنرێتەوە کە یەکێکیان دەکرێ ئەوەبێ کوان ئەو تێکستانەی کە ئەمڕۆ وەك تێکستهایەکی ئۆریژین دەشێ تەماشاکرێن؟ ڕوونتر بپەیڤم دەلێم: ئێمە تێکستهایەکی ئەوتۆمان بەرهەمنەهێناوە کە ئەمڕۆ بکرێ وەك سەرچاوە لە نێوەندەکانی لێکۆلینەوە و پشکنین لە زانکۆ نێودەولەتیەکانا بەکارببرێن. ناکرێ و مەحالە هەندێ هەستی ناسیۆنالی و یان بۆچوونی وێژەی وامانلێکا پەنا بۆ ساغکردنەوەی هەندێ شت ببەین کە هێزی فاکتەبوونی تیا لاوازە. چونکە بەنموونە هێناوەی بەرهەمەکانی خانی یان مەحووی یان کاری یەك دوو ئەکادیمیکەری کورد کە لە ڕۆژئاوا کاری ئەکادیمیدەکەن ئەوە ڕووناکەنەوە کە ئێمە خاوەنی تێکستیهایەکی پووختین لە شێوەی ئەو تێکستە فەلسەفیە پووختانەی لە ڕۆژئاوا لە یۆنانی کۆنەوە نووسراون. چونکە ئەوە دەمانباتەوە سەر کێشەێ تر کە نامەوێ لەم کورتە باسەدا بێمەوە سەری ئەوەش مەسەلەی پێوەندی نێوان فەلسەفە و ئەدەبە. من هیچکات جورئەتی ئەوەناکەم نکولی لە تێر و پڕی تێکستهای کەسانێ وەك خانی و نالی و مەحوی بکەم بەلام دەتوانم و زۆر بوێرم تێکستی ئەدەبی یان وێژەی لە تێکستی فەلسەفی جیاکەمەوە. بۆمن چۆن گۆتە و کانت جیان یان بۆدلێر یان مالارمیێ لە دێکارت یان ڕۆسۆ جوداوازن هەروەها ئێلیوت لە هۆبز و لۆك جیایە ئاواش و لەسەر هەمان بناغە خانی یان نالی لەو فەیلەسوفە جیایە کە بە تێکستە باوەڕپێکراو و دانپیاهێنراوەکانی دەشێ وەك فەیلەسوف ناوزەدکرێ. ئەم دێباتە دەمانباتەوە سەر گفتووگۆێ تر کە ئەوەش جیاکردنەوەی تێکستی ئەدەبییە, بەتایبەت شیعر, لە تێکستی فەلسەفی یان فەیلەسوف لە ئەدیب , بەتایبەت شاعیر, . ئەوکاتەش کە لە کۆمەلگەی ئێمەدا شیعر لە فەلسەفە جیادەکرێتەوە ئەوکاتە دەکرێ باس لە تێکستی فەلسەفی پووخت بکرێ. ڕەنگە ئەو هەولانەی لەبواری شیعر لە ڕۆژئاوا بۆ بەفەلسەفاندنی پەیڤی شیعری کراون زۆر لەو هەولانە بەدوورنەبن کە لەبواری فەلسەفەدا بۆ بەشیعراندنی فەلسەفە کراون. نموونەشمان زۆرە بۆنموونە لەسەر ئەوی یەکەم(واتە بەفەلسەفاندنی پەیڤی شیعری) دەتوانین مالارمێ وەك شاعیر بەنموونە بهێنینەوە و بەلام سەبارەت بە حالەتی دووەم(واتە بەشیعراندی فەلسەفە یان بەوتارئامێزکردنی فکر) دەکرێ نیچە وەك فەیلەسوف بەنموونە بهێنینەوە. بەکورتی تا دەمێ ڕوناکبیری دی لەناو ئێمە نەیێتەدونیاوە ئەو دەمەی کە فەلسەفە وەك زانینێ ئەکادیمی دەبینێ و جیاوازیش لەنێوان دیسپلینە جۆراوجۆرەکاندا دەکا سەختە باس لە جیاکردنەوەی ئەدەب لە فەلسەفە یان دیسپلینەکانی تر بکرێ. تێکەلکردنی فەلسەفە بە ئەدەب, بوونی ئەدەب بە بەشێ لە فەلسەفە یان ترسناکتر بدوێین بوونی فەلسەفە بەبەشێ لە ئەدەب پرۆسەی نەك پرسیارکردن دەکوژێ, کە هایدگەر پێیوابووە ویستی فەلسەفەیە, بەلکو ئەو کێشە هەمیشەیەش دروستدەکا کە ئەوی دەووترێ ئایا پەیڤێ فەلسەفییە یان ئەدەبی.

من بۆئەوەی ڕەوتی ڕاڤەکردنەکەم پتر ڕوون و دیارکەم سەبارەت بە پێوەندی نێوان ئەدەب و فەلسەفە دەچمەوە لای ئەو مێزگرتەی دێریدا کە لەتەك چەند نووسەرێ تر ئەنجامیداوە ,کە بەخۆی لەیارەی ئەو تێکستەوەیە کە ناوبراو لەو کۆنفرانسە نێودەولەتیەدا پێشکەشیکردووە کە لەبارەی وتاری هۆمانییەوە بووەکە لە ئەپریلی(نیسانی) 1994 دا بەستراوە. پێشئەوەی بێمە سەر تێگەیشتنەکانی دێریدا دەمەوێ ئەوەبلێم من لەبەشێکی تری ئەم سەروتارە دێمەوە سەر باری فەلسەفە لەپاش ئەو دابەشبوونە نێودەولەتیەی فەلسەفەی ڕۆژئاوا تێیکەوتووە. چونکە ئەو دابەشبوونە یان بوونی فەلسەفە بەدوو جەمسەر کاریگەری خۆی بەسەر ئەو پێوەندیەی نێوان ئەدەب و فەلسەفەشەوە هەیە. ئەو دوو جەمسەرەش, کە لە زانکۆکانی ئەوروپا پیادەدەکرێ, بریتیە یەکەم لە جەمسەری فەلسەفەی ئەنگلۆ- ئەمەریکی (زانکۆ ئینگلیزی زمانەکان و ئەوانەش کە لەژێرکاریگەریئەواندان وەك زانکۆکانی ئەسکەندەناڤیا) هەروەها دووەم لە جەمسەری فەلسەفەی کۆنتنێنتال (زانکۆ فەڕەنسی و ئەلەمانی زمانەکان). ئەو دوو جەمسەرەی فەلسەفە وەك یەك ناڕواننە پێوەندی نێوان ئەدەب و فەلسەفە ئەمەش مانای خۆی بۆ گشت ئەو پێناسانە هەیە کە لەلایەن فەیلەسوفانەوە دەشێ بۆ ئەدەب بکرێ. بۆنموونە بیریارێ وەك دێریدا ,کە یەکێکە لە ڕابەرانی فەلسەفەی کۆنتنێنتال, وەك فەیلەسوفانی شیکردنەوەی ,کە فەیلەسوفە ئەنگلۆ- ئەمەریکیەکان دەگرێتەوە, تەماشای پێوەندی نێوان ئەدەب و فەلسەفە و تەنانەت پێوەندی نێوان فەلسەفە و زانستەمرۆییەکانیش ناکات.

بەباوەڕی من فەلسەفەی شیکردنەوەی نەك هەر پێوەندی بە ئەدەبەوە کەمە بگرە پێوەندی بەزانستە مرۆییەکانیشەوە کەمە. بەلام بەبۆچوونی دێریدا پێوەندی نێوان ئەدەب و فەلسەفە پێوەندییە لەنێوان فەلسەفەی کۆنتنێنتال و ئەدەب لەگەل چەند ڕیزپەڕێکدا. هەر لەوبارەیەوە دێریدا دەلێ: پێیموایە واتای ئەدەب واتاێ فەلسەفییە. بەلانی کەمەوە ناشیاوە دامەزراندنی ئەم واتایە (واتای ئەدەب) بەبێ فەلسەفە. دێریدا بەخۆی وەك فەیلەسوف بایەخ بە ئەدەب دەدا بەلام نەك گشت ئەدەبێ. بەلکو ئەو ئەدەبەی گریمانی فەلسەفی لەمەڕ ئەدەب بەشتیتر دەگۆڕێ. دێریدا هەر لەو مێزگرتەی لایسەرەوە ئاماژەی بۆکرا هەندێ لە فەیلەسوفانی ئەمەریکی, یان ئەلمانیش,بەوە تاوانباردەکا کە فەلسەفە کورتدەکەنەوە بۆ ئەدەب. لەم حالەتەدا دێریدا سەریلەوەسوڕدێ کە هابرماز جیاوازی لەنێوان تێکستی

ئارتۆ,ژان ژینێ و هیگل دا نابینێ. بەلام ئەم بەپێچەوانەوە جیاوازی لەنێوان ئەو تێکستەدا دەکا کە پێیدەڵێن تێکستی ئەدەبی و تێکستی فەلسەفی. سەرباری ئەوە ئەدەب بۆ دێریدا ماهیەتی نییە بەلام وەزیفەێ تایبەتی هەیە.هەر سەبارەت بەهەمان بابەت دەمەوێ ئەوەش یادخەمەوە کە دێریدا دەیەوێ بەحورمەتەوە بڕوانێتە ئەو جیاوازیەی لەنێوان ئەدەب و فەلسەفەدا هەیە.وەلی دەشخوازێ ئەو لایەنەش ببینین کە چەند فەلسەفی لە ئەدەبدا هەیە. بۆیە دێریدا پیێ لەسەرئەوەدادەگرێ کە ناکرێ مالارمێ یان بودلێر بخوێنینەوە بەبێ شارەزایێ زۆر لەسەر فەلسەفە.بەلام لەلایێتریشەوە جەغتلەسەر ئەوەدەکا کە لە وتاری فەلسەفیدا ڕووداوی شیعرگەرایی هەیە, هەروەها داهێنانی شیعرگەرایی لە کردەی بیرکردنەوەی فەلسەفیانەشدا هەیە. هەروەها واتای فەلسەفی ئەدەب بەبۆچوونی دێریدا لەوکاتەوەی ئەفلاتوون لە ""کۆمار""دا باسی لە جەنگی نێوان فەلسەفە و ئەدەب کردووە گۆڕانی هاتۆتەسەر بەلام گۆڕانەکە بێوێنە بووە لە ئەدەبدا(7). ئەم دێیاتەی دێریدا هێنایە پێشەوە بۆ من چەند قسەێ هەلدەگرێ کە والایخوارەوە ڕوویدەخەم.

دێریدا باس لە دوو واتا دەکا یەکێکیان فەلسەفیە و ئەویتر ئەدەبیە. ئەم دوو واتایە هەروەك لەسەرەوەش ئاماژەمپێکرد بەپێی تێگەیشتنی فەیلەسوفانی ئەنگلۆ-ئەمەریکی یان شیکردنەوەی و فەیلەسوفانی کۆنتنێنتال وەك یەکنین. ئەمەش بەپێیتەماشاکردنی من لەلایێ پێوەندی بە جیاوازی پەرەسەندی مێژووی ئەو دوو وتایەوە هەیە و لەلایێدی پێوەندی بە جیاوازی کردەی فەلسەفەکردنەوە هەیە لە نێوان بیریارانی ئەو دوو جەمسەرەی لایسەرەوە ناویانهات. ئاشکرایە دێریدا سەرەتا خۆی بە هەندێ کاری فەلسەفی پووختەوە سەرقالکردوە: وەك هەلوێستەکردن لەسەر فەلسەفەی فینۆمینۆلۆژی هوسرەل و فەلسەفەی زمانەوانی سۆسێر و فەلسەفەی ڕۆسۆ و شتراوس بەلام ووردە ووردە پییخستۆتە ناو ئەدەبەوە. مەبەستم هەلوێستەی فەلسەفی خۆی تایبەت بەهەندێکاری ئەدەبی بلاوکردۆتەوە, لەوانە بۆنموونە لە کتێبی""بلاوبوونەوە"" قسە لەسەر مالارمیێ دەکا, بەلام لەبەشێ لە کتێبی ""شیبۆلێت"" قسە لەسەر شاعیری ئەلمانی پۆل سیلان دەکا و لەبەشەکەیتری قسەلەسەر ڕۆماننوسی فەڕەنسی هاوڕێی مۆریس بلانشۆ دەکا کەچی لە کتێبی""گلاس"" باس لە ژان ژینیێ دەکا. وەلی لە کتێبی""نووسین و جیاوازی باس لە ئەنتوان ئارتۆ"" دەکا.بەلام ئەو ئەدەبەی دێریدا فەلسەفەی بەسەرەوە دەکا بەخۆی لەژێر کاریگەری میراتێ لە فەلسەفەی فەڕەنسی بەتایبەت و فەلسەفەی ڕۆژئاوای بەگشتی دا بووە. بەلام ناشێ ئێمە بێین ئەم شێوازە لە نووسین لاسیکەینەوە و ئەو مێژووەش بشێوێنین کە لە پشت گەشەی هەردوو واتای ئەدەب و فەلسەفەوە بووە. بۆیە ئەوەی پێوەندی بەئەزموونی نووسینی ئێمەوەیە ئەوەیە کە ئەدەب هەمیشە لەپێشەوە بووە و تاکە بوارێ ڕوناکبیریش بووە بەلام ئەم ئەدەبە نە بە فەلسەفەوە پێوەندیداربووە و نەش فەلسەفە لەناو ئێمە بەواتا ڕۆژئاوایەکەی بوارێ ناسراو بووە. کاتێ کە ئەدەبی ئێمەش لەو فەلسەفەیە دابڕاوە کە ئەمڕۆ بووە بە سەرچاوە بۆ فەلسەفەی جیهان ئەدەبێتر لەناو ئێمە گەشەپیێدراوە کە تائێستاش لەئەدەبی ڕۆژئاوای جوداوازە. ئەم ئەدەبە (ئەدەبی ئێمە) نالێم بێفەلسەفە بووە بەلکو دەلێم ئەو شێوە فەلسەفەیە لەپشتیەوە نەبووە کە لەپشت ئەدەبی ڕۆژئاواوە بووە. بەلکو لەبڕی ئەوە زانینێ فەلسەفی شێوە عیرفانی لەپشتیەوە بووە. بەلام گشت فەلسەفە بریتی نییە لە عیرفان.